باڵندەکان بەرزدەفڕن

● عبدالله سراج ●

١ ـ ناخ

سەگێکی گەڕ بەلاتەکی سۆفی یەکدا تێەڕی، نەخۆی لێ لاداو نەدڵیشی لێ کرمێ بوو. دەمێك پرسیارێکی ئاراستە کرد.

ـ تۆ پیاوی پاکژی یەزدانیت، چۆن لەو سەگە گلاوە سڵت نەکردەوە!.

سۆفی یەکە بە هێمنی و سارکاری دوا: ئەو سەگە لە دەرەوەیدا گلاوو

پیس دیارە، وەلێ. لە ناوەوەیدا وای نابینم چونکە ئەوی دیاردەیەکی دەرەوەی بوو بێگومان لە دیوی ناوەوەیدا شاردراوەیەکی هەیە.

کابرای دەم بە پرسیار زاری داچەقاند بوو. سۆفی لەسەر قسەی خۆی ڕۆیشت.

ـ . . . چۆن خۆم لەو سەگە هەڵاوێرم! ئەوەی لە ناخی مندایە دەق وەکو دەرەوەی سەگەکەیە، ئیتر لەپای چی خۆمی لێ لادەم لە کاتێکدا ناتوانم لەم ناخەی خۆم دوورکەومەوە.

کابراکە حەپەسابوو. هەڵیکوتایە سەر دیوارێکی ڕووخاوو جاڕی دا.

ـ خەڵکینە، هاوارە، مامە سۆفی تێکچووەو بە زمانی ئەوانگەل و جنۆکان دەدوێ.

●

سۆفیش زاری هەڵهێنا: هەی دەم بڵاوی زگ ڕەش. لاکەوە هەی کەتن گێڕ. تۆ ڕۆحت برینداروە منیش دەمەوێ دەمی چەقۆ بم؛ تیژوڕاست. دەمەوێ ئاونگ بم؛ پاك و بێ گەرد.

مامە سۆفی سەری خۆی هەڵگرت و ئیتر وەك منداڵێك پارەیەکی

سپاردەی دایکی گوم کردبێ، بیرای‌بیرای نەگەڕایەوە ئەو گوزەرە.

***

۲ ـ گەرد

هەزارێـــك بە گەشکـــەداریـیـەوە هەنگـاوی دەنـا. دەستی لەسـەر خەلاّتـەکـەی شا دانـابـو وکە دابوویێ لە بری چەند سالی ئەمەك داری و دلسـۆزی. گەردی رێگـا خۆلـە پەتانەکە نیشتە روخـساریەوە. دەستی بۆ چمکی خەلاّتـەکە بردو تەوێلی خۆی پێ سڕییەوە. تومەز چاو هەبوون چاودێرییی وردو درشتیان دەکرد، یەکێك لە گزیران لە دەرباری پاشادا گوتی:

ـ ئەی سولتـانی کات و جێ و پەرنـدەو گازنـدەو گیـانـدار و بێ گیـان، دەزانـی ئەو هەتـیـوە گەردو خۆلـی رێـگـای بەخـەلاّتـەکـەت سڕیوەتەوە!قوربان چ تاوانێك لەوە گەورەتر هەیە! دەبێ سزای چی بێت!!

بەزەیی لە دلی شادا تاراو شێتگیـر بوو. ئەو کردەوەیـەی بە سەرپێچی زانی لە فەرمـانی زەوی و ئاسمـان، بۆیـە دەسبەجێ ئەو بەسەزمانە کرایە ملوانکەو بە سێدارەکەی بەر دەرکی دەربارداو ئاوێزان کرا.

***

۳ ـ خۆ دۆزینەوە

شاگـرد لە مامۆستای نزیك بۆوە: ئەی هیپوکراتـی مەزن، تۆوایت لە دوا هەناسەدا، پێم بلێ چۆن پاکژت بکەم و لەکوێ بتشارمەوە؟

هیپوکراتـی حەکیم چاوی کردوەو لە سەرخۆ داخاوت:

ـ ئەگـەر نیـازت وایـە جارێکی دیکـە بمـدۆزیتەوە، ئەوا لەو جێگایە بمنێـژە کە خۆت دەتـەوێ. وەلێ، رۆلـەکەم.. منێك کە تەمەنی دوورو درێژم بەسەر بردو هەرگیز خۆم نەدۆزیەوە، چ جای تۆ کە لەپاش مەرگم چۆن دەمـــدۆزیتــەوە!؟ من کە کۆچی دوایـیم کرد، ئەوە کاتی نەمـانـە، ئەوساش تاڵە موویەکی سەرم هەواڵم نازانێت.

کەمێـك بێ دەنـگ بوو هەتا بزانێت کاری وتەکانی چۆن دەکەوێتەوە، ئەمجا گزارەی کێشا ـ: تۆ بڕوانە خۆت، هابیل وقابیل هەمیشە لە ناختدا زیندوون، ئیتر چۆن شەڕ نایێتە جمکانەی مرۆ! هەتا قابیل هابیل مابن، تەلاری ورك هەلـــدەکـشێ و... زنجی دەمی برسیش دادەنـــەوێ. ئەو قۆچ لە داوێنی هەور دەژەنێ. ئەمیش خاك وخۆڵ رادەموسێ.

***

٤ ـ سووتان

گەورە پیاوێك لە سۆفییەك چووە پێش و بەچپە دو گوتی:

ـ برا.. چۆن رۆژگار دەگوزەرێنی؟

گوتی: لە توونی گەرمـاوێـك دام، بە دڵـەڕاوکێ و لێو بەبارەوە، وەلێ پەلم بۆ کولێرەیەك درێژنەکرد بۆئەوەی ملم لە شمشێر بپارێزم.

گەورە پیاوەکە وەرامی دایەوە: دەزانی بەدزی تاوانبار کراویت!؟

ـ دزیی چی! من بێ خەوشم وەکو ئاو لەپێی دەستم.

ـ دزینی هیـس و دووکـەڵی توونی گەرمـاوەکـە. بەڵگەشیان هەیە، ئەوەتا خەرقەکەت شایەتی دەدات.

ناخی سۆفییەکە بووە گرکان و تەقییەوە.

ـ وەی چش. یەکـسانە لام رووت بم یان پۆشتە. ئەم خەرقەیە دەسووتێنم.

گەورە پیاوەکە گوتیەوە: نەکەی، ئەوساکە تاوانی گەورەترت دەخرێتە

ئەستۆ.

سۆفی برەوی بە داخـــاوتنـــەکـەی‌دا: هەرچی دەبێ بابێ. کە من لە قەفەزی لەشم دابڕرام ئیدی باکم لەچی بێت. با بڵێـــەی ئاگریان بەگڕما بچێت. من خۆم هەم ئاگردانم و هەم پشکۆم، وا پەیتاپەیتا. ئاورینگم لێ‌دەبێتەوە.

* * *

٥ - نرخ

هەنـــد سیخنـــاخ و هەرمێن بوو، سەگ خاوەنی خۆی نانـــاسیـەوە.

هەریـەکـە دەیـویـست لەو تێکچـرژانـەدا، دیـدەی خۆی بە روخسـاری یوسف شاد بکـــات و دەروونی بە. جوانی‌یـەکـەی دامـرکێنێ. لەسـەر سەکـۆیـەکـەوە بانگاواز درا «ئەوەی دراوو زێری پتر بدات یوسف بۆ ئەو دەبێت - وەرنە پێشەوە - ئەها باڵای راستە وەك دارخورما - پێستی سپی‌یە وەك چوری. شیر - چاوی کەسکە وەکو گەڵای کاهو - دەستی نەرموڵەیە وەکو کلکی ڕێوی - دەی نزیك بنەوە..»

لەنـــاو ژاوەژاوەکـــەوە، دەنگی ڕەزامـــەنـــدی‌و ناقـــایلی‌و توورەیی‌و سەرسامی تێك دەئاڵان. هەر کەللەو ئاوازێك بوو.

«چۆن پێغەمبەری خوا دەفرۆشرێت! - بە هەزار پارچەی زێر لەسەر من - ئاخـر زەمـانـەو کزە لە جەرگ دێنێ - ئەگەر پێغەمبەرە با پەرجوویەك بنوێنێ - دەمی بکەرەوە با دگانەکانی بدینین - ئای لەم نارەوایی‌یە! - دوو هەزار زێری تەواو - چوار هەزار - لەسەر من بە دەهەزاری زرنگەدار.»

کریـاران لە زۆری دا بوون تەنـانـەت لە ئاکـامـدا نرخی گەیشتـە دە هەنـدەی کێشی خۆی - لەم کاتـەدا پیـرەژنێکی بێ‌پـرزەی ئارام هەڵگیراو درنی بە خەڵکـەکـە داو بە تالوکەوە خۆی کوتایە ناوەندی هەرمێنەکەوە. دەمی نایە دەڵاڵە کەنعانی‌یەکە:

«دەبێ بۆ من بیت، چونکـە لە تاسـەی ئەم یوسفـەدا ئۆقـرەم نەماوە، گلاراوم، سەبـــری نەیـووبم سواوە. هانێ ئەوا دە گوریسم بەم دەستـە لەرزۆکانەی خۆم ڕیستوە؛ دەیدەم لە نرخی یوسفی نازدار دا. ها لێمی‌وەرگرە.»

تریقـانـەوەی تەوس و پێکەنین وای لە هەندێك کرد بەپشتا بشکێنەوەو برێکی دیکـەش دەست بە ورگیـانـەوە بگـرن نەبـادا ڕیخـۆڵەکانیان بێتە خوارەوە. ئەمجا دەڵاڵەکە بەتیزەوە بە پیرەژنەکەی گوت:

- ئەوی دەیفـرۆشـم گەوهـەری بێ‌هـاوتایە هەی خرەفاوی پرچ خوری. ئەوە ورێنـەی چی دەکـەیت! بۆ لە تۆ وایـە بازاری تۆڵـەکـە فرۆتنە!! ئەم یوسفە چەردەو بەهای سەدان کەنجینەی ئەم حەمکە ڕاوستاوانە دێنێ: تۆ کێیت و ئەم گوریسانەت چین!؟

پیـرەژنـەکە هاتەگۆ: دڵنیام لەوەی کەسێك هەندەی من نرخی نەداوە. هەر چۆنێـــك بێت من شانـــازی بەوە دەکـــەم کە دۆست و دوژمن بڵێن پیرەژنێك یەکێك بووە لە کریارانی یوسف. ئەم گوریسانەی من لە زێری تێزایی ئەوان کەڵکدارتر و سوود بەخشـترە. دەبزانم دەی دەتوانن بە پارەو خشـڵ و زێـریـان جل هەڵخەن.. ئاو هەڵبگۆزن.. بار شەتەك دەن.. خۆیـان بخنکێنن!! هەمـدیسـان قاقـای پێکـەنین دەنگی پیـرەژنـەکـەی هەڵمژی.

* * *

٦ - ئاو

خلەسـەقـا لەناو بازاری شاردا بە ڕاویە ئاوی دەفرۆشت. لەولاوەش بلە کونـدە ئاوێکی بە کۆڵـەوە بوو هێدی‌هێدی ئاوی دەبەشاندەوە. خولە پێشـوازیی لێ‌کـردوو داوای جامـۆلکەیەکی ئاوی لێ‌کرد. بلە بەگەمژەی داناو گوتی:

- خۆت سەقایت، بۆ ئاوی خۆت نۆش ناکەیت! هەی نەزان.

خلە بەدڵێکی حەسرەتناکەوە هاتە وەڵام:

- هەی زانـــا، وریـا بەو جامێکی تژیم بدەری چونکـە دڵم لە ئاوی خۆم تۆراوە. بلە سەرێکی باداو جامێ ئاوی لێـــواولێـــوی لە کونـدەکـەیـە بۆ تێ‌کرد. ئەویش بینی پێوە ناو پاشان بە (نوخەی) سوپاسگوزاریی خۆی دەربـری. ئەمجـا بە زەردەخـەنـدیـەك لە هاواڵـەکەی جیابووە. دەنگی بەئاسپایی هات.

- هەی پشـوو تەنـگ، نەتـزانیـوە ئاو هەیـەو ئاویش هەیە. کوندەو ڕاویە هاوتای فریشتەو هەریشتەن. هەی نێرەمووکی مێشك کادین.

* * *

٧ - خۆشەویستی

ئاییز پەروەرە لە خوا. ترســەکــە لەخــەونیــدا فاسقێکی دی وا لە گوڵشـەنێکی شکۆداری بەهەشت دایە. دەوەنە جارێکی دلارا لەباوەشی گرتووە. بۆیە برۆی سەرسامی‌ی هەڵبری‌و دەمی حەپەسانی لێنا

- ڕوخســـارت وەکـو ڕۆژ دەدرەوشێتـەوە! پێم بڵێ چۆن بوویتە خاوەندی ئەم پایـەو مەقـامـە؟ تۆ ئەوەنـدە چەشـەی ژیان بوویت، لە سەرتەوە هەتا کەلەموستی پێت نوقمی گوناهو تاوان و سەرکێشی بوویت!

ئەویش بە دڵنیاییەوە وەڵامی دایەوە:

- لە بیرتە کە تەرمەکەی منیان فڕێدایە لاڕێیەکەوە، تۆ وەك ئەوەی گڵاوبم

خوت لاگرت، نەبادا ناچار بیت نوێژی مردووانم بۆ دابەستیت!
- هەی بالاّ گەردانت بم. بەڵێ وابوو.
- سەبارەت بە سەنگی دڵی تۆ، خودای دلۆڤان پاداشتی دام و لەسەر توێی کوناهەکانم بورد. جا بنۆرە ئەو حیکمەتەی کە لە خوشەویستی‌یەوە هەڵدەقوڵێ.

دینـدارەکـە دایـە پرمەی گریان و وەکو پەرکەم داریکیش لە خەو بێدار بوەوە. هەمدیسـان بەکوڵ ڕوندکی هاتە خوار وهەتاژیاش کەیلی خەم بوو لەمەڕ ئەو نسکۆیەی‌دای.

* * *

٨ - کەوڵ

گوتم: کارا، ئەم شەو حەکـایـەتی دوو ڕێـویت بۆ دەگێـرمـەوە. دوو ڕێـوی‌یەکە هاوسەری یەکدی بوون لەو بیرووندە. وراقەدا. پاشایەکیش مەراقی شکـاری نیشتـە سەر و پڵنـگ و شاهـۆی بردو لەو بیابانەدا تەنەی خوی نایەوە. هاکا جوتە ڕێوی بوون بە تەڵەزگەکەوە.

کارا پرسـیـارێکی قوت کردەوە: ئەی کە پڵنـگ و شاهـۆی ڕاوی لەتەك دا بوو، بۆچی تەڵەی نایەوە؟ ها!!

ئەمنیش بۆنەوەی لە تۆڕو تەڵەی پرسیارەکە خوم لادەم بەپەلە هەڵمدایێ:
- ئیتر. مام عەتار وای گێراوەتەوە.

ویستی بڵێ ئەو مام عەتارە کێ‌یە؟ من زوو سەربردەی ڕێوی‌یەکانم تەواوکرد.
- ڕێـوی‌یـە مێیـەکـە بە مێـردەکـەی گـوت: هەی ویـڵ و سەرگـەردانی پەسـارگـەو کون و کەلـەبـەران، دە پـێـم بڵێ ئاکـام دەگـاتـە کوینـدەرێ؟!ئـەویش بێ‌پـەروا گوتی: ئەگـەر پاشماوەیەك لە تەمەنمان مابێت ئەوا لە دوکـانی کەوڵ فرۆشێکی شاردا خومـان دەبینینەوە. ئەمجا ڕێـوی‌یـەکـە گوتیـەوە: بۆوامت بوویتە! بۆ هاوار ناکەیت؟ خو کرکردن دادمان نادات. مێردەکەی وەرامی دایەوە: ئێستاکە وا هاوار دەکەم بەلاّم کەس گوێـی لە هاوارم نی‌یـە. سەرەڕای. ئەوەش هاوار بۆکێ بەرم؟ بۆ ڕاوکەرکە مرخی لە کەوڵمان خوش کردووە!! کارا سەرنجی بلند کردوو سـەرنجی لە کەوڵە هەڵواسراوەکەی باڵا سری‌دا.
- کێ دەڵێ ئەم کەوڵە یەکێکان نی‌یە.
منیش بە دەنگی نزم گوتم: یەکێکیان نەبێ، خۆ لە هاورەگەزی ئەوانە.

* * *

٩ - مەرگ

شمشاڵ ژەن لە دوا هەناسەی مەرگدا بوو. کەسێك پرسیاری لێ‌کرد.
- تۆ ئێستـاکـە وایت لەنـاو چاوگەی نهێنی و خولگەی ئەزموونددا، پێم بڵێ حاڵت چۆنە لەم ئاسیو و تەنگانەیەدا؟

شمشاڵ ژن هەناسەیەکی پرخەداری هەڵکێشاو وشەی ناخی خوی دەرپەڕاند.
- هەرگیز پەیڤی زار ناتوانێ لە بارەی ناوەوەم بدوێت. ئەز لە سەرانسەری ژیانمدا توندو تیژ بووم وەکو ڕەشەباو لە ئەنجامیشدا ڕووەو خاك بوومەوە.
- ئەی مرۆڤت چۆن بینی؟

گوتـی: جێی سەرسـورمـان نی‌یـە چۆن مرۆڤ لە دایـك دەبێ‌و دەمـرێ. بەڵکـو لەوە دایـە چۆن ئەو مرۆڤـە ڕنـووی بەفر ئاسا. هەرەس دێنێ‌و دەرمێنە. ناو گومی لێخن و شەوە زەنگەوە.

کەسەکە دامابوو. کە ئەو لەسەری ڕۆیشت.
- ئێستـا تامـەزرۆی هامێـزی مەرگێکی خاوێنم. ئەڵبـەتـە لەتـاو کڵپـەی دەروونم وا ڕووی پاراوم وشك هەڵدەگەرێ... دەپیشێ.

ئەمجا وەك ئەوەی لەگەڵ خوی قسەبکات..
-... ئای مردن، وامـەدزانـی دژ و پێـچـەوانـەی ژیـانـی، خوم لێت دەپاراست بەلاّم نا، تۆ تەواوکەری ژیانی. بێ‌تۆ ژیان تام وبۆی نامێنێ. تۆو ژیـان بازنـەیـەکن. سەرەتـاو کۆتای یەکدین هەر وەکو مارێك کلکی خوی کرتبێ بۆیـە ئێستـاکـە دەبینە هاودەمی یەکجارەکی‌و سەلماندت کە ڕاستی‌یەکی پاکژو نەم. نەم. نەمر. نە.. مـ.. ری. ی. ی ی ی پێتەکان لەچەشنی دانەی تەزبیحێکی پساو لێك ترازان.

شوباتی ١٩٨٩

تێبینی

١- ئیلهـامی ئەم چیـرۆکـۆکـانـەم لە (منطق الطیـر) (فریـدالـدین العطار) وەرگرتووەو تەوزیفم کردووە.

٢ - پەپـولـە سلێمـان ڕابـەری باڵنـدەکـان بوو کە دەفـرین بەرەو مەڵبـەنـدی سیمـرخی مەزن. لە پشـودانی ڕێگـادا حەکایەتی بە توێکلی بۆ دەگێـرانـەوە بەڵکـو خەمـە وردەکـانیان لەبیر چێت و لە فرین کوڵ نەدەن هەتا بە ئاواتی پیرۆزیان شاد دەبن.